

A százéves Magyar Könyvszemle megindulása

1. *A keletkezés időpontja. A tudományos élet és az akadémiai könyvkiadási törekvések.* Folyóiratunk: a *Magyar Könyvszemle* száz évvel ezelőtt indult. Keletkezésének az 1876. éven belüli időpontjáról is számot ad az első számban a lapról közölt adatsor, amely a *Hírlapirodamunk 1876-ban* c. rovatban (SZINNYEI József összállítása) található: „Magyar Könyv-Szemle. Közrebocsátja a M. Nemzeti Múzeum könyvtára. Előfizethetni Knoll Károly akad. könyv-árusnál. Nyom. Weizsmann testvéreknél. Megjelenik kéthavi 2–3 íves füzetekben. Ára 2 frt 40 kr. (Keletkezett 1876. márcz. 1.)”¹ (Kiemelés: H. Z.)

A magyar tudományos világ nemrégiben ünnepelte a Magyar Tudományos Akadémia másfél évszázados fennállását. A kutatások eredményeit tükröző tanulmányokból és kötetekből kiolvasható, hogy a *Magyar Könyvszemle* keletkezési időszakában, a dualizmus kezdeti évtizedeiben, a társadalomtudományok alakulására kettős feszültség hatott: a társadalmi rend konzerválására irányuló törekvések az egyik, a polgári haladás követelményeinek jelentkezése a másik oldalon.² Vizsgált korszakunkban fel-felszökken a társadalmi haladás elleni nacionalizmus, de a dualizmus kora a gyarapodás és a fejlődés kora is, a kapitalizmus viszonylag gyors kibontakozásáé is. E feszültségekkel, ellentmondásokkal terhes korban, a gyorsan mozgó szellemi frontvonalak térképén nem rajzolódnak ki domináns, átfogó szemléleti módok; a keresés, a külön utak, a részletek vizsgálata, a pozitívabb kutatási eljárások, a tudományos apparátusok bővítését célzó gyűjtögetés nyomvonalai fedhetők fel inkább. Végképp lejárt a régi típusú polihisztorok kora, a specialisták lépnek előtérbe. A szakosodás, külön tudományágak kísérletezése, önálló tudományági folyóiratok létrehozása jellemzi a kort. Már a hatvanas években indulnak olyan szaktudományos orgánumok, mint például a *Századok*. (Keletkezett 1867 júliusában). Egyáltalán a kiegyezés után az irodalmi társaságok alakulása, az olvasótábor növekedése, a könyvkiadók számának gyarapodása következtében új helyzet teremtődött. Az Akadémia könyvkiadó tevékenysége is fellendült. A rendszeres és időszaki kiadványokon kívül az Akadémia saját költségén adta ki vagy segítette a tagjai által írt nagyobb terjedelmű tudományos munkákat. Gondoskodott a bizottságai által megindított nagyobb szabású irodalomtörténeti és történelmi források kiadásáról is. A Magyar Tudományos Akadémia másfél évszázadát felölelő kötet a dualizmus évtizedeivel foglalkozó fejezetében a tudományos munka és anyagi feltételeiről szólva közli, hogy „a *Magyar Nyelvőr*, az *Irodalomtörténeti Közlemények*, a *Nemzetgazdasági Szemle*, a *Had-*

¹ *Magyar Könyv-Szemle* 1876. I. füzet 48.

² *A Magyar Tudományos Akadémia másfél évszázada 1825–1975*. Bp. 1975. 186.

Első évfolyam. I. füzet.

1876.

Január-Február.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST,

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

1876.

Magyar Könyv-Szemle. Közrebocsátja a M. Nemzeti Múzeum könyvtára. Előfizetheti Knoll Károly akad. könyvtárosnál. Nyom. Weizmann testvéreknél. Megjelenik kéthavi 2–3 íves füzetekben. Ára 2 frt 40 kr. (Keletkezett 1876. márcz. 1.)

2. ábra

történeti Szemle és a *Budapesti Szemle* mellett, melyek az Akadémia megbízásából és költségén jelentek meg, kisebb-nagyobb összegekkel támogatta az *Egyetemes Philologiai Közöny*, a *Magyar Könyvszemle*, a *Philosophiai Szemle*, a *Történelmi Tár*, továbbá az *Ungarische Revue* és a *Naturwissenschaftliche Berichte* kiadását.”³

2. *A kutatás és a tudományos könyvtárak.* A társadalomtudományok művelőinek egy része már a hatvanas évek elején egzaktabb módszereket követelt. A múlt igaz ismeretét, a társadalom egész történetét, a gazdálkodási viszonyok feltárását, a művelődés folyamatának bemutatását kívánák a szaktudományok. Mindehhez azonban a kútfők, a források felderítése és kritikai értelmezése kell. Kell továbbá a kor követelményeinek színvonalára emelt könyvészeti tájékoztatás, bibliográfiai figyelőszolgálat az új szakirodalmi terméstről. Az Akadémia maga nem boldogulhatott a tagjai által felismert kutatási feladatok hatalmas tömegének megvalósításával. Több nemzedékre szóló tudományos programot adott, örködni kívánt a tudományos munka szakszerűségén, osztályainak keretei között vállalta az elméleti iránymutatás feladatát. Könyvkiadói Bizottságot is hozott létre, de a hatvanas években nem oldotta meg az akadémiai könyvkiadás gondjait. A könyvészeti figyelmet a könyvkereskedők teljesítették. A tudományos könyvtárak pedig állományaik szakszerű rendezésének, feltárásának feladatát, ezzel kapcsolatos felelősségüket felismerték ugyan, de apparátusaik elégtelensége folytán még nem álltak készen a kutatás magasabbrendű szolgálatára.

A hetvenes évekre érett meg a helyzet arra, hogy könyvtáraink és a kutatás között létrejöjjön a nélkülözhetetlen kapcsolat.

³ U. o. 171.

„A modern magyar bibliográfia jelentőségre... csak a hetvenes években ébred. A bibliográfia s a könyvtárügy iránt általános érdeklődés támad. Röpiratok és cikkek foglalkoznak vele, szakcímjegyzékek jelennek meg, a bibliográfiai címgyűjtés, mint Európaszerte, megszerveződik, bizonyos mértékben természetes munkamegosztás fejlődik, sőt bibliográfiai szervek alakulnak. 1876-ban Fraknói Vilmos szerkesztésében megindult a magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának folyóirata, a Magyar Könyvszemle, melyben a magyar tudományos bibliográfia végre hazát lelt. A bibliográfiai s könyvtörténeti tanulmányok mellett figyelemmel kísérte a hazai és külföldi könyvészeti tevékenységet s évi repertóriumot közölt a hazai s a Magyarországot érdeklő külföldi nyomtatványokról.”⁴

Kettős feszültség, kettős szorítás érlelte a tudományos könyvtári munkát. A polgári tudományosság követelte a kurrens könyvészeti tájékoztatást, de a szaktudományok még hagyományos vagy éppen konzervatív igényei is új megoldásokat követeltek. A klasszika-filológiából ágazott ki vizsgált korszakunkban az a külön kutatási irányzat, amely a magyarországi humanizmusra vonatkozó irodalmi emlékek feltárásával foglalkozott. Az irodalmi emlékek felkutatása tudományos könyvtári feladatnak is ígérkezett. Természetesnek, magától értetődőnek tarthatjuk, hogy tudományos könyvtáraink közül a történetileg megalapozottak abban az időben a történeti kutatásnak jobban szolgálatára álltak, mint a valóságfeltáró társadalomtudományi kutatásoknak. SZABÓ Ervin még évtizedek múlva is, már a huszadik század első évtizedeiben írta:

„A tudományok fejlődése okozza, hogy a régi könyvtárak inkább a régi, humanisztikus tudományok irodalmával vannak fölszerelve és hajlandóságuk is inkább ezek irányába vonzza őket; a sokkal fiatalabb, de mind nagyobb szerepet játszó társadalmi tudományokkal nehezen tudnak megbarátkozni.”⁵

3. *A Magyar Könyvszemle keletkezése és helye a hazai szakfolyóiratok és a nemzetközi könyvtári szakajtó közegében.* Nem arra vállalkozunk, hogy jelen korunk igényeit vetítsük vissza egy száz évvel ezelőtt indult könyvtári kutatásokat tükröző folyóirattal szemben, hanem a keletkezés okait, motivációit és körülményeit vizsgáljuk. Erre azért kell szót vesztegetni, mert sokan ahelyett, hogy a tudományos élet fejlettségi állapotát tekintenék kiindulási alapnak, továbbá a kutatás és könyvtári munka termékeny kapcsolatát helyeznék előtérbe, hajlamosak a *Magyar Könyvszemlét* leszűkítetten mint könyvtári szakmai kérdést kezelni és ezzel eleve téves megítélésnek vetik alá a máig élő folyóirat hivatásának, történeti alakulásának, tudomány- és művelődéstörténeti jelentőségének mérlegelését.

Kétségtelenül megvan a lapnak a legszűkebb értelemben vett könyvtári szakmai érdekű szerepe, funkciója. Vizsgálható sajtótörténeti aspektusból is keletkezése és évszázados folyamata. Igaza van FÜLÖP Gézának, aki az egyik helyeselhető nézőpontot alkalmazza lengyelül megjelent⁶ (magyarul csak kéziratban olvasható) tanulmányában, amikor a *Magyar Könyvszemlének* a magyar tudományos folyóiratok közötti történeti és szakmai helyét jelöli meg.

⁴ FITZ József: *A bibliográfia.* = A magyar tudánypolitika alapvetése. Szerk. MAGYARI Zoltán. Bp. 1927. 357.

⁵ SZABÓ Ervin magyar nyelven megjelent könyvtártudományi, művelődéspolitikai cikkeinek, tanulmányainak és kritikáinak gyűjteménye 1900–1918. Bp. 1959. 237.

⁶ FÜLÖP, Géza: „*Magyar Könyvszemle*” („*Węgierski Przegląd Księgoznawczy*”) 1876–1970. — *Studia o Książce* 1971. T. 2. 241–274.

AZ ELSŐ FÜZET TARTALMA:

Rómer Flóris: Corvin-Codexek Thornban, Königsbergben és Szent-Pétervárt	1—8
Fraknói Vilmos: A mohácsi csatáról szóló egykorú ujságlapok a Magy. Nemz. Múzeum könyvtárában	8—14
Szabó Károly: XVI. századbéli magyar kalendáriumok	14—21
Id. Szinnyi József: Az egyetemi könyvtár rendezéséről	21—25
A magyar irodalom 1876-ban	25—37
1876-ra szóló naptárak	38—39
Hazai nem-magyar irodalom.	39—41
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	41—42
Hirlapirodalmunk 1876-ban.	43—52
Vegyes közlemények	52—54
A M. Tud. Akadémia legújabb könyvkiadványai	55—56

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt folyóiratot indít meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajt lenni.

Közölni fog a régebb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket. Ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Továbbá összeállítandja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitva hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szíves közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A „Könyv-Szemle“ megjelenik évenként 20 ívnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, diszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 2 frt 40 kr.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly urhoz a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a M. Nemzeti Múzeum könyvtárába címezendők.

Fraknói Vilmos,

a M. Nemzeti Múzeum könyvtári őre.

„A különböző tudományágak magyarországi szaksajtója nagyobbreszt . . . az 1867-i kiegyezés után alakul ki. A Magyar Könyvszemle megindulása előtt napvilágot látnak már olyan enciklopédikus tartalmú tudományos folyóiratok, mint a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában 1841 óta megjelenő Akadémiai Értesítő és az 1873 óta megjelenő Budapesti Szemle, továbbá a magyar nyelvtudományok és mellette 1872-től a Magyar Nyelvőr, továbbá a Magyar Történelmi Társulat is kiadja 1867 óta Századok címen a történettudomány szakfolyóiratát, de például az irodalomtudományi szaklapok később indulnak: 1877-ben az Egyetemes Philológiai Közlöny, mely elsősorban a klasszikus-filológia és a modern külföldi irodalmak filológiai problémáival foglalkozik, s csak jóval később az a két irodalomtörténeti lap, amelyeknek fő profilja a magyar irodalomtörténeti problémák kutatása: 1891-ben az Irodalomtörténeti Közlemények és 1912-ben az Irodalomtörténet; ugyancsak későbbi időre esik a művészettörténeti szaksajtó kezdete is. Hosszabb időn keresztül tehát a Magyar Könyvszemle a magyar irodalomtörténeti kutatás és a könyvművészet egyik fő orgánuma, de hatékonyan segíti mindvégig az összes történeti vonatkozású studiumok szakembereit. A könyvtárak állományában levő forrásanyagoknak mindvégig elsődleges ismertetője és publikálója, s munkatársi gárdájához olyan kiemelkedő szakemberek tartoznak, akiknek egyéb közleményei és tanulmányai iránt is nagy az érdeklődés szakkörökben.”⁷

Tény az is, hogy világviszonylatban az elsők közé számít a *Magyar Könyvszemle*nek mint könyvtári kutatásokat közlő orgánumnak az időbeli keletkezése.

„A Magyar Könyvszemle indulását . . . jelentékenyen megelőzi két német szaklap, a Robert NAUMANN szerkesztésében megjelenő *Serapeum* (teljes címén: *Serapeum, Zeitschrift für Bibliothekswissenschaft, Handschriftenkunde und ältere Litteratur*) és a Julius PERZHOLD szerkesztésében induló *Anzeiger für Litteratur der Bibliothekswissenschaft*. Közülük a *Serapeum* jelentékenyebb, hatása a Magyar Könyvszemle cikkein is megmutatkozik . . . 5 évvel a Magyar Könyvszemle megjelenése előtt indult a »Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos« című spanyol szakfolyóirat, amely azonban — ahogy a címből is kitűnik — nemcsak a könyvtárak, hanem a könyvtárakhoz hasonló gyűjtemény-szerű intézmények, a levéltárak és múzeumok ügyeivel is foglalkozik. S végül: a Magyar Könyvszemlével azonos évben, 1876-ban indul az Amerikai Egyesült Államokban az első könyvtártudományi folyóirat, *The Library Journal*.”⁸

Nem lehet azonban megválaszolni, tehát nem is érdemes felvetni azt a kérdést, amit FÜLÖP Géza megfogalmaz: mivel magyarázható, hogy a polgárosultabb államokhoz képest elmaradott Magyarországon az elsők között indult könyvtártani szakfolyóirat.

Ha a folyóirat keletkezésének mozgató rugóit felkutatjuk, másként fest a kérdés — és a válasz is.

4. *A M. Nemzeti Múzeum Könyvtára és a Magyar Könyvszemle alapítása.* A Széchényi Könyvtárnak, akkori nevén a Nemzeti Múzeum Könyvtárának is a nemzeti közműveltségnek a polgári igényekhez igazodó fejlesztéséhez kellett kapcsolódnia. A kiegyezés után, a polgári társadalmi rendre történő berendezkedés kezdetén, a könyvtár munkatársai előtt ott állt a feladat: pótolni a feudális idők és az abszolutizmus korának súlyos mulasztásait. A könyvek és egyéb dokumentumok részben hozzáférhetetlen, használhatatlan állományából rendezett, működőképes nemzeti könyvtárat kellett teremteni. A polgári tudományosság és közművelődés igényei szorították az intézményt arra, hogy 1875-től kezdve, a könyvtári reformmunkálatok mintegy hatéves periódusa után, a teljes állománnyal rendelkezésére álljon az olvasóközönségnek.

⁷ FÜLÖP Géza: *A Magyar Könyvszemle, a magyar könyvtártudomány nagymúltú szakfolyóirata (1876–1971)*. [Kézirat] 9–10.

⁸ U. o. 4–5.

Az intézmény munkájának megújítását, a fellendülést segítette, hogy 1875-ben ambiciózus, gyorsan felívelő tudományos pályát befutó egyéniség került a könyvtár élére FRAKNÓI Vilmos (1843–1924) személyében. Egész életére érvényes az a megítélés, hogy munkabírása, szorgalma, érvényesülési vágya, szervezőképessége erős volt. Pesti teológiai és bölcsészeti tanulmányok után a nagyszombati gimnáziumban, majd az esztergomi papnevelőben tanított. A katolikus pap-tanár már fiatalon jelentős tudományos megbecsülést is kivívott magának. FRAKNÓI Vilmos 1870-től 1892-ig, alig több mint húsz év alatt nem mindennapi teljesítményt produkált. Papi pályáján a c. püspöki rangig vitte, konzervatív-katolikus szemléletű történetírói munkásságával az Akadémia levelező tagságát, majd rendszeres tagságát nyerte el, korszerű és mozgókéony tudományszervező tevékenysége révén pedig az N. Múzeum könyvtári óre, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára, majd másodelnöke posztokat töltötte be; közben a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelői teendőit is ellátta.

Az egész életére jellemző aktivitással kezdi meg 1875-ben könyvtár-őri működését. Kiemelkedő ügybuzgalmára vall, hogy könyvtárnoki hivatalát április 10-én foglalja el és április 16-án már összefoglaló előterjesztést tesz PULSZKY Ferencnek, a Nemzeti Múzeum igazgatójának a könyvtár állapotáról és a teendő intézkedésekről. Figyelmét hat pontra irányozza, „melyek a könyvtárnak a) feladatára b) rendezésére c) kiegészítésére d) használatára e) tisztviselőire és szolgálira f) helyiségeire és bútorzatára vonatkoznak.”⁹ Nem pusztán páratlan ügybuzgalommal lát munkához, hanem a kor igényeihez mért tájékozottsággal is. Ismeri az akadémiai körökben felmerülő igényeket. 1870-ben választották levelező taggá. 1871-től él Pesten, de ismereteseek előtte azok a felfogások, amelyek szerint a tudományok terjesztése háttérbe szorul az Akadémia munkájában a tudomány művelésével szemben. Tudja, hogy TOLDY Ferenc kezdeményezéséhez érdemes kapcsolódnia. A tudomány művelése mellett a tudomány magyar nyelven terjesztésére is figyelmet kell fordítani. Kellően tájékozott arról, hogy EÖRVÖS felkarolta az új kezdeményezéseket. Megalakítják az Akadémia Könyvkiadó Bizottságát, amelynek feladatát kizárólag kézikönyvek kiadásában jelölik meg. 1875 elején pedig létrejön az Akadémia könyvkiadó vállalata.

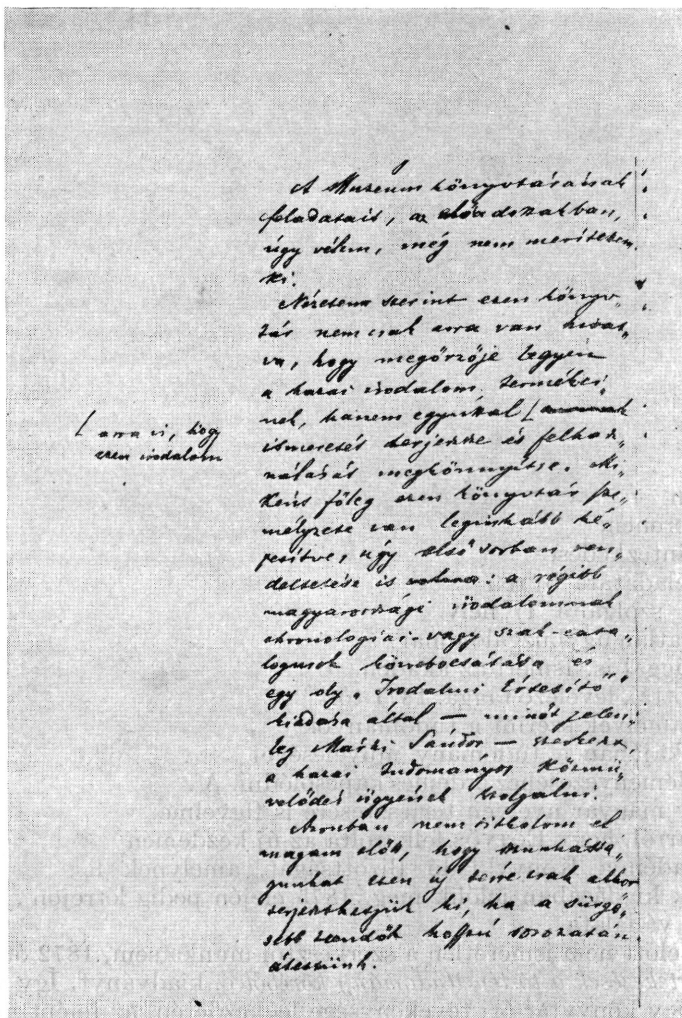
FRAKNÓI előtt nem ismeretlen a szerkesztői munka sem, 1872 óta szerkeszti az *MTA Értekezések a történettudomány köréből* c. kiadványt. Így azután nem meglepő, hogy könyvtár-őri tevékenysége legkezdetén, az imént már említett első felterjesztésében felveti egy könyvtári időszaki kiadvány létesítésének gondolatát.

„Nézeteim szerint ezen könyvtár nem külön csak arra van hivatva, hogy megőrzője legyen a hazai irodalom termékeinek, hanem egyúttal arra is, hogy ezen irodalom ismeretét terjessze és felhasználását megkönnyítse. Miként főleg ezen könyvtár személyzete van leginkább képesítve, úgy elsősorban rendeltetése is: a régibb magyarországi irodalomnak chronologiai- vagy szak-catalogusok közreboocsátása és egy oly »Irodalmi Értesítő« kiadása által — minőt jelenleg Márki Sándor — szerkeszt, a hazai tudományos közművelődés ügyének szolgálni.”¹⁰

⁹ M. Nemz. Múzeum Országos Széchényi Könyvtára irattára, 30/1875. sz.

¹⁰ U. o.

4. ábra

Itt mindjárt érdemes leszögezni: a gondolat felvetője nem elsősorban könyvtári szakember, hanem történész, akinek a hazai tudományosság és a hazai tudományos közművelődés ügye nem pusztán program, hanem olyan kutató, aki munkássága kezdetén már több művelődéstörténeti témájú tanulmányt tett közzé (pl. *A magyar nemzet műveltségi állásának vázlata az első fejedelmek korában* . . . Pest 1861.; *A hazai és külföldi iskolázás a XVI. században*. Pest, 1873).

Felterjesztésében, közvetlenül az idézett elgondolás szövegét követően, jónak gondolja megemlíteni (nehogy a soronlevő könyvtári munkák lebecsülésének vádjával illessék): „Azonban nem titkolom el magam előtt, hogy munkássá-

gunkat ezen új térre csak akkor terjeszthetjük ki, ha a sürgősebb teendők hosszú sorozatán átesünk.”¹¹

Törekvéseiben azonban következetesnek és mozgékónak bizonyul, mert a terv megvalósítását nem odázza el hosszabb időre. Egy éven belül megkezdí működését a *Magyar Könyv-Szemle*. Még ma is példátlanul gyorsnak minősíthetjük a terv megvalósítását, igen rövidnek tekinthetjük az elgondolástól a teljesülésig eltelt időt. 1876. július 10-én kelt *Jelentésben*, amelyet a M. N. Múzeum könyvtárának állapotáról és gyarapodásáról, az 1874–1876-os időszakról adott, a könyvtári személyzet irodalmi munkásságának eredményeit felsoroló fejezetben — mintegy kiegészítésként — az alábbiakat jelenti:

„Ezzel kapcsolatban kell megemlítenem, hogy a f. év elején megindítottam egy ily című folyóiratot: *Magyar Könyv-Szemle*”. Közrebocsátja a »M. N. Múzeum könyvtára« Ez a magyarországi könyvészet és hazai könyvtárak közlönye ohajt lenni.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről értesítéseket. Ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Továbbá összeállítandja a magyarországi sajtó irodalmi érdekü termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

A »Könyvszemle« megjelenik évenként 20. ivnyi terjedelemben, kéthavi füzetekben, díszes kiállításban.

Ezen folyóirat megindításánál nem csak a magyar könyvészet általános érdeke, hanem intézetünk sulyának emelése is lebegett szemeim előtt.”¹²

A jelentés e részének az iratanyagból történő idézését fontosnak tartottuk azért, mert egyértelműen utal arra is, hogy FRAKNÓI miben látta a tudományos könyvtár hivatását, miben látta tekintélyének növelését és azért is, mert az említett *Jelentés* a *Magyar Könyv-Szemle* 1876. évi 5. füzetében megjelent ugyan, de nem teljes terjedelemben, így az idézett rész csak az iratanyagban található.

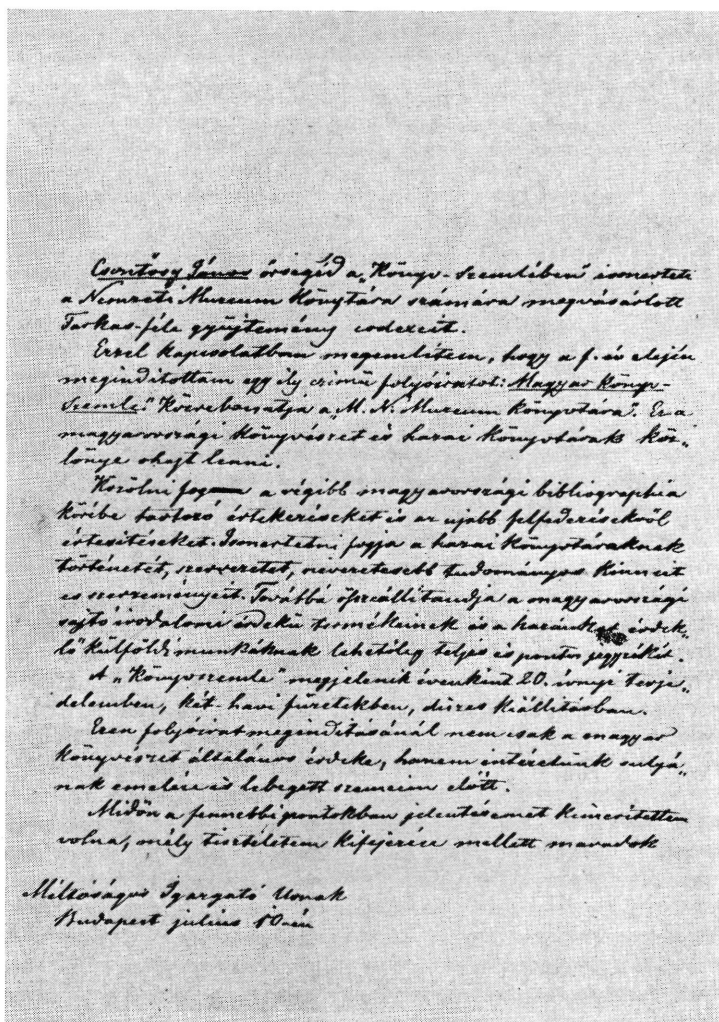
5. *A százéves Magyar Könyvszemle megindulásának jelentősége.* A *Magyar Könyvszemle* 1876-ban történő megindulását és száz éves fennállását a magyar művelődés- és tudománytörténet szemszögéből nézve és a magyarországi művelődési folyamatba ágyazva tartjuk jelentősnek. Az elmúlt száz év folyamán nyújtott teljesítménye méltán válthatja ki a könyvtári kutatásokat végzők és a könyvtári kutatások eredményeit felhasználók megbecsülését. Indulásakor pótolhatatlan funkciót teljesített a magyar időszak szaksajtóban, a történeti tudományok művelésében, a szakkutatás támogatásában. Egyik legrégebb ma is élő folyóiratunkként tartjuk számon.

A *Magyar Könyvszemle* nemzetközi rangot is kivívott magának. Alapításának időpontja, hagyományt teremtő ereje folytán a könyvtári és bibliográfiai szaksajtóban is tekintélyes orgánumként ismerik. Tanulmányai, közleményei, bibliográfiai közlései és adatai nem ritkán az egyetemes művelődéstörténet számára is értékes hozzájárulást jelentettek.

Keletkezésének okai, alapításának körülményei, első évfolyamainak eredményei, száz éves fennállásának ténye meggyőzően bizonyítják kutatásszervező szerepét, sajtósági műhely-jellegét. SZILÁGYI Sándor neves történészünk, az egyetemi könyvtár egykori igazgatója 1888-ban a *Magyarország Bibliographiája 1712–1860*. I. kötetének bevezetésében, folvóiratunk első évtizedének eredményei láttán már ezt írhatta:

¹¹ U. o.

¹² M. Nemz. Múzeum Országos Széchényi Könyvtára irattára, 75/1876. sz.

5. ábra

„Szabó Károly »Régi magyar könyvtárának« megjelenése (1872.) bibliographiai irodalmunkban fordulópontot képez . . . Az öröndetes mozgalomnak, mely e téren beállott, legpraegnansabb kifejezése volt a »Könyvszemlének« megindulása 1876-ban, mely azóta állandó találkozási helye mind azoknak, kik bibliographiai irodalmunkkal foglalkoznak, s fennállása óta tartalomában és magyasságban folytonosan nevékedve, állandóan sikerrel szolgálja az ügyet, melynek apostolává szegődött.”

CSONTOSI JÁNOS, FRAKNÓI után a folyóirat második szerkesztője, amikor a *Magyar Könyv-Szemle* első „decenniuma” kikerekedett, ezt írhatta:

„Folyóiratunk a jelen folyamattal tízéves pályáját futja meg. 1876-ban *Fraknói Vilmos*, akkori muzeumi könyvtár-őr által a muzeumi könyvtár kiadásában, az osztály rendezett

anyagának feldolgozására, a magyar bibliographia művelésére s könyvtártani és bibliographiai ismeretek terjesztésére alapítva, tízéves pályafutása alatt oda törekedett, hogy a három czélt lehetőleg megvalósítsa, s mint hézagpótló folyóirat betöltse helyét az irodalomban . . . Ezen eredményekből kiemeljük azokat, melyek ismeretlen voltuknál fogva hazánk művelődéstörténetének több fejezetét egészen új világitásba helyezik, eddigi ismereteinket újakkal gyarapítják s a folyóirat létjogosultságát igazolják.”¹³

Ezek után felsorolhatta, hogy a tízéves működés alatt hány ismeretlen adalékot közölt SZABÓ Károly „*Régi magyar könyvtár*”-hoz, mi módon segítette a *Corvina*-kutatót, hogyan ismertette VITÉZ János könyvtárát, amely a reneszánsz-kori művelődési viszonyokhoz egészen új adalékot nyújtott. Szólt a kódexek felderítésével és ismertetésével összefüggő munkákról, az írástörténeti eredményekről, a sajtótörténeti kutatások felfedezéseiről. Elmondhatta, hogy a lap központja volt a hazai bibliográfiai és könyvtártani mozgalmaknak, lendületet adott a hazai könyvtárügynek. Majd így folytatta:

„S midőn ma az első decenniumot lezárjuk s a második decenniumot megkezdjük, ezt azon öntudatban tesszük, hogy a »Könyvszemle«, mint úttörő vállalat egy ismeretlen tudományt honosított meg nálunk az irodalomban s jó szolgálatot tett a hazai kulturtörténetnek.”¹⁴

Az alapítás okairól valló források feltárása után érdemes volt talán bemutatni: miként értékelte maga a lap a kitűzött célok teljesítését.

Ma a centenárium alkalmából megállapíthatjuk, hogy az első szerkesztők száz évre mindenestre programot adtak. Buktatókon át, sok tekintetben konzervatív tehertételekkel is, a történettudományi „pozitivizmus” ismérveit is magán hordozva, az átfogó szintézisekről való lemondás és helyenként a leg-haladóbb társadalmi törekvésektől való elmaradás jegyeivel ugyan, de máig ért el a folyóiratnak az a folyama, amelynek fő vonalában mégis a művelődéstörténeti érdekemet látjuk, továbbá azt, hogy a *Magyar Könyvszemle* a könyvtári kutatásoknak szervező műhelyévé vált és az éppen napjainkban magasabb szinten kibontakozó művelődéstörténeti kutatások nélkülözhetetlen forrása marad.

ZOLTÁN HAVASI

Le début de la Magyar Könyvszemle centenaire

Notre revue, la *Magyar Könyvszemle* (Revue de Livre Hongrois) a débuté il y a cent ans, le premier mars 1876. À cette époque, elle a accompli une tâche irremplaçable dans la presse périodique hongroise en cultivant les sciences historiques et en soutenant les recherches spéciales. Des le commencement, elle fait connaître la première les matériaux de source qui se trouvent dans le stock des bibliothèques hongroises. Durant une période plus longue — jusqu'à la création des revues spéciales d'histoire littéraire — elle était l'un des organes principaux de la recherche d'histoire littéraire hongroise et celui de l'art du livre, mais jusqu'aujourd'hui elle aide considérablement les spécialistes de toutes les disciplines historiques.

Aux années soixante du siècle passé, une tension double s'est exercée à la formation des sciences humaines en Hongrie: les efforts en vue de la conservation de l'ordre social d'une part, l'apparition des exigences du progrès bourgeois de l'autre. La science bourgeoise a exigé une orientation bibliographique courante. Les représentants encore traditionnels ou

¹³ (CSONTOSI János): *A Magyar Könyv-Szemle első decenniuma.* = Magyar Könyv-Szemle. 1885. 10. évf. 1—6. sz. 291.

¹⁴ U. o. 292.

conservateurs des sciences spéciales attendaient, eux aussi, des solutions nouvelles dans la découverte des sources et dans leur interprétation critique.

Le travail de bibliothèque scientifique s'est développé, lui aussi, sous une pression double. La Bibliothèque Széchényi (nommée à cette époque Bibliothèque du Musée National) devait se joindre au travail de ceux qui voulaient développer la culture nationale d'après les exigences bourgeoises.

La *Magyar Könyvszemle*, publiée par la Bibliothèque du Musée National Hongrois, est devenue l'atelier de la bibliographie scientifique hongroise. Elle a publié des études du domaine de la bibliographie de Hongrie, elle a informé sur les découvertes nouvelles. Elle a composé la liste des produits d'intérêt littéraire de la presse de Hongrie et des publications se rapportant à notre patrie.

Cette revue c'est conquis un rang international aussi. Par suite de la date de sa fondation et de sa force de créer une tradition, elle est connue, dans la presse spéciale de bibliographie aussi, comme un organe considérable. Ses études, ses articles, ses communications et ses données bibliographiques représentent bien des fois une contribution précieuse pour l'histoire de la culture universelle aussi.